

Osobnost apoštolského administrátora v Prešově Dionýza Njaradiho a jeho aktivity v zrcadle československo-vatikánských vztahů

Marek Šmíd a Jaroslav Coranič

Náboženské poměry po roce 1918 se odvíjely zcela odlišně v českých zemích a na Slovensku, přičemž hlavním důvodem byla do značné míry odlišná sociální struktura obyvatelstva. V západní části republiky se nacházel rozvinutější průmysl, bankovníctví a infrastruktura, na východě tvořili většinu obyvatel rolníci s tradičními rodovými vztahy a lidovou zbožností. Rovněž mnohé moderní proudy, např. sekularismus, modernismus či urbanizace, se na Slovensko dostaly v oslabené formě a rezonovaly zde v menší míře, jak se to projevilo po vzniku republiky a v jejích prvních letech. Daleko větším problémem zde nicméně zůstával postoj maďarské církevní hierarchie, jež dlouho odmítala vzít na vědomí skutečnost vzniku nového československého státu, neboť jej považovala za dotčení vlastních zájmů.

Území Slovenska spadalo tradičně pod dvě církevní provincie, a to západní a východní. První zmíněnou představovaly diecéze ostříhomská, nitranská a banskobystrická a poslední zmíněnou rožňavská, spišská a košická. Zatímco však proměny těchto římskokatolických diecézí v meziválečném období byly již poměrně solidně zpracovány, dluhem slovenské, resp. české historiografie zůstává příběh dvou řeckokatolických diecézí, resp. eparchií v Užhorodě a v Prešově. V tomto textu budeme mít na zřeteli především tu prešovskou.

Předložená studie se zabývá osobností řeckokatolického apoštolského administrátora v Prešově Dionýza Njaradiho v letech 1922–1927, který patřil společně s apoštolským administrátorem Pavlem Petrem Gojdičem mezi nejvýznamnější představitele prešovské eparchie v meziválečném období. V kontextu změněných politicko-náboženských poměrů analyzuje jeho osobnost v reflexi církevních hodnostářů i československo-vatikánských vztahů, kterou interpretuje v prostředí slovenského katolicismu v církevních dějinách Československa 20. let 20. století.

Není bez zajímavosti, že Njaradiho osobnost byla rovněž spjatá s unionistickými kongresy na Velehradě, jichž se v meziválečném období pravidelně účastnil; tedy s prostředím Moravy. Byl přítomen mezi významnými církevními představiteli střední a východní Evropy zejména na prvním poválečném

kongresu na přelomu července a srpna 1924, který Svatý stolec vnímal jako intelektuální tříbení, vědeckou rozpravu a křesťanskou manifestaci víry proti hrozbám, s nimiž se Československo po svém vzniku potýkalo.

Odborný text vychází především z rozsáhlých fondů vatikánských archivů, které konfrontuje s prameny dalších archivů a literaturou, především slovenské proveniencie. Protože se jedná o téma v české a slovenské historiografii dosud nezpracované, převažuje pramenná základna, jejíž potenciál bude v budoucnu jistě využit pro širší analýzu postoje slovenských biskupů v Československu po roce 1918.

Obsazení biskupského stolce v Prešově na pozadí československo-vatikánských jednání

Njaradiho předchůdcem na biskupském stolci v Prešově byl od roku 1913 Štefan Novák, řeckokatolický církevní hodnostář, který měl za sebou kněžskou formaci v latinském arcibiskupském semináři v Ostřihomi, aktivity v bohosloveckém semináři v Užhorodě a později působení v roli vychovatele dětí ve šlechtické rodině hraběte Mořice Pálffyho. Po vzniku Československa se však z Prešova začátkem roku 1919 vzdálil a pobýval v Budapešti, resp. později ve Vídni. V květnu zmíněného roku na svůj post rezignoval, což písemně oznámil papeži Benediktu XV. Celá kauza jeho odchodu se nicméně vlekla, takže teprve v březnu 1922 přijal papež Novákovu rezignaci, a současně dal apoštolskému nunciovi v Praze Clementu Micarovi instrukce pro následnému obsazení vakantního postu v Prešově.¹

Hledání Novákova nástupce v Prešově vyplnilo období let 1920–1922. Na první pohled mohlo být sice poměrně snadné, protože se na nezbytnosti obsazení diecéze vhodným kandidátem shodovali jak církevní představitelé Svatého stolce, tak političtí reprezentanti Československa, nicméně část místního kléru prosazovala nikoliv československo-vatikánskou dohodu, ale v souladu s klauzulí jedné z podmínek tzv. dokumentu o Užhorodské unii z roku 1646² svobodnou volbu biskupa; její hlas však vyslyšen nebyl.³

¹ Archivio Storico. Sezione per i rapporti con gli stati (Segreteria di Stato) (dále jen AA. EE. SS.), fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, f. 45, Gasparri Micarovi 2. 3. 1922, resp. f. 56.

² Konkrétně se to týká druhé podmínky Užhorodské unie, jež hovořila o tom, že řeckokatolické duchovenstvo má mít zajištěné právo volit biskupa, jehož následně navrhne Svatému stolci ke schválení.

³ Slovenský národný archív (dále SNA), fond Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko, kart. č. 71, inv. č. 255/71. Memorandum viacerých gréckokatolíckych občanov o zaplnenie biskupstva v Prešove z 22. 3. 1922.

Nejvýznamnějším kandidátem na post prešovského biskupa se Svatému stolci zprvu jevil dosavadní generální vikář Mikuláš Russnák, který za Novákovy nepřítomnosti v diecézi biskupa v závěru války i po jejím skončení zastupoval. Československá vláda však trvala na takovém kandidátovi, který by nebyl zatížen *maďarskou minulostí*, takže volbu Mikuláše Russnáka, absolventa bohosloví v Budapešti, nefavorizovala.⁴

K jeho možné kandidatuře se např. vyjádřil i župní úřad šarišské župy, který získal informace o jeho osobě od prešovské policie. Hlavní policejní kapitán v Prešově o výsledku šetření, které bylo součástí listu župního úřadu ministru školství a národní osvěty Josefu Šustovi ze dne 6. dubna 1921, představil osobu Mikuláše Russnáka takto: „Dr. Russnák byl oddaným přívržencem biskupa Nováka a podporoval ho v jeho protilidové protislovanské akci. Ačkoliv dr. Russnák nyní předstírá loajalitu vůči našemu státu a chce se ukázat ve slovanském světle (vstoupil i do Slovenské Matice za člena), nelze mu věřit a nelze ho považovat za politicky spolehlivého.“⁵ Není snad překvapivé, že Mikuláše Russnáka naopak pozitivně hodnotily osobnosti vzešlé z maďarského prostředí, např. košický biskup Augustin Fischer-Colbrie.⁶

Najít vhodného kandidáta na funkci biskupa, který by mezi církevními hodnostáři prešovské diecéze splňoval morální, odborné, státně-politické, církevně-právní i vnitrocírkevní podmínky, bylo poměrně složité. Kandidát na biskupskou funkci musel kromě mnohých predispozic splňovat i požadavek být coelebsem, tedy neženatým knězem. V celé diecézi bylo na počátku 20. let 20. století takových pretendentů pouze deset – Velimír Bereczky, Mikuláš Beskid, Ján Gojdič ml., Metod Gojdič, Pavol Peter Gojdič, Jozef Gejza Ďulaj, Zeno Kovaliczky, Mikuláš Russnák, Július Vojtovič a Pavol Vojtovič.⁷

Na základě této skutečnosti navrhl Svatý stolec československé vládě za nejvhodnější osobu na uprázdněný prešovský stolec zahraničního kandidáta ze slovanské země, který se na jaře 1920 stal sídelním biskupem v Křiževaci, Dionýza Njaradiho. Byl to zřejmě nejvyšší představitel ukrajinské řeckokatolické církve a basiliánský mnich Andrej Alexander Šeptyckij, kdo Svatý stolec přesvědčil o vhodnosti tohoto církevního hodnostáře na biskupský stolec v Prešově. V očích Svatého stolce nebyl každopádně jediným vhodným, neboť ten současně přemýšlel nad možností jmenování kanovníka mukačevské

⁴ Tamtéž, kart. č. 39, inv. č. 529. List vládního referenta K. A. Medveckého z 23. 12. 1921.

⁵ Tamtéž, kart. č. 39, prez. V/1–7, 1921, inv. č. 345.

⁶ Archivio Apostolico Vaticano (dále jen AAV), fond Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia, busta 16, fascikl 119, ff. 30–31, Fischer-Colbrie Micarovi 10. 2. 1922.

⁷ *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*. Prešov 1921, s. 29–34.

kapituly Petra Gebeje, o němž se uvažovalo již v roce 1907 jako o biskupovi amerických Rusínů.⁸

Když se československá vláda o návrhu Svatého stolce na osobnost Dionýza Njaradiho dozvěděla, nevystoupila proti němu, ale usilovala o návrh protikandidáta, aby neponechala iniciativu výlučně na Vatikánu; vhodnějšího pretendenta však nenašla. Již v únoru 1921 však byla přesvědčena, že Dionýz Njaradi je vhodným kandidátem na některý z biskupských stolců v Československu, jenž splňuje výše uvedená kritéria, i když není československým státním občanem.⁹

Biskupský stolec v Prešově však nemohl být zatím obsazen, protože jej formálně dosud zastával zmíněný Štefan Novák, ačkoliv rezignační list předal papeži Benediktu XV. již v roce 1919. Časová prodleva sice mohla ohrozit Njaradiho pozici, ale i tak ji Svatý stolec již vnímal jako nezpochybnitelnou. Teprve po přijetí Njaradiho rezignace papežem Piem XI. v březnu 1922 oznámil podsekretář Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Francesco Borgongini Duca oficiálně československé straně, že by Svatý stolec rád obsadil prešovský stolec biskupem z Křiževace, a navrhl právě zmíněného Dionýza Njaradiho.¹⁰

Není úplně jasné, proč v následujících měsících československá vláda jednala liknavě a nevyslovila se jednoznačně ve prospěch Njaradiho jmenování do Prešova. Snad se jednalo o Benešovu zaneprázdněnost, kdy od září 1921 zastával kromě postu ministra zahraničí i post předsedy vlády, a obsazení biskupských stolců na východě republiky pro něj nebylo v daném čase prioritou. Ani při opětovných schůzkách vyslance Kamila Krofty se státním sekretářem Pietrem Gasparrim v květnu 1922 nemohl československý diplomat tlumočit vatikánské straně jasné stanovisko Prahy, protože jej dosud neměl k dispozici.¹¹

⁸ HELAN, Pavel – ŠEBEK, Jaroslav (eds.): *Československo a Svatý stolec II/1. Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti (1919–1925). Výběrová edice dokumentů*. Praha 2013, s. 252.

⁹ KROFTA, Kamil: *Diplomatický deník 1919–1922*. Ed. Jindřich Dejmek. Praha 2009, s. 354; AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, ff 49–51, Micara Gasparrimu 29. 3. 1922, resp. ff. 59–61, Micara Gasparrimu 12. 4. 1922; Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze (dále jen AMZV), fond Politické zprávy – Vatikán, 1921, Krofta 28. 2. 1921; ŠMÍD, Marek – MANDZÁK, Daniel Atanáz – HAJDINOVÁ, Eva (eds.): *Svatý stolec a Československo I. Edice dokumentů z let 1920–1922*. Praha 2022, s. 188.

¹⁰ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Niederle 3. 4. 1922; ŠMÍD, Marek, MANDZÁK, Daniel Atanáz, HAJDINOVÁ, Eva (eds.), *Svatý stolec a Československo I. Edice dokumentů z let 1920–1922*, Praha 2022, s. 349; AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, f. 45, Gasparri Micarovi 2. 3. 1922.

¹¹ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Pallier 31. 5. 1922; ŠMÍD, M. – MANDZÁK, D. A. – HAJDINOVÁ, E.: *Svatý stolec a Československo I.*, s. 373–374.

Když se jednání neposouvala vpřed, vložil se do celé záležitosti podsekretář Státního sekretariátu Svatého stolce Giuseppe Pizzardo a osobně na Janovské konferenci v květnu 1922 ministra zahraničí Edvarda Beneše oslovil, ale ani tehdy Římu žádné stanovisko československá strana nesdělila.¹² Ani v dalším měsíci se otázka jmenování apoštolského administrátora v Prešově do diplomatických rokování mezi Československem a Svatým stolicem nedostala, protože posledně jmenovaný byl nyní aktivně vtažen do záležitostí Ruska a možnosti působení katolické církve v něm (hladomor, proticírkevní teror, diplomatická jednání s ministrem zahraničí Georgijem Vasiljevičem Čičerinem atd.).¹³

Teprve 7. července 1922 se československá vláda shodla na vhodnosti nového správce prešovské diecéze a o týden později toto stanovisko sdělila československému vyslanectví u Svatého stolce. Pomalostí poštovního spojení sdělil Václav Pallier toto stanovisko vlády státnímu sekretáři Pietru Gasparri-mu až 22. července. Svatý stolec mezitím upustil od požadavku jmenování Dionýza Njaradiho biskupem, ale byl spokojen s jeho funkcí apoštolského administrátora, což Praha obratem akceptovala; snad s vědomím, že není československým občanem.¹⁴

Správy prešovské diecéze se Dionýz Njaradi ujal *de iure* dne 24. srpna 1922. Tuto informaci oznámil apoštolský nuncius v Praze Clemente Micara předsedovi československé vlády a ministru zahraniční věcí v jedné osobě Edvardu Benešovi o tři týdny později: „Svatý Otec ve snaze postarati se o náboženské potřeby uprázdněné řecko-katolické diecese prešovské (Slovensko) ráčil jmenovati vysoce důstojného pana Dionýza Njaradiho, biskupa v Křiževci v Jugoslávii, apoštolským administrátorem jejím. Podepsaný apoštolský nuncius pospíchá učiniti o tom sdělení vládě republiky.“¹⁵

Poněvadž se se zmíněným postupem ztotožnila i československá vláda, mohl Svatý stolec již dne 27. října 1922 definitivně jmenovat nového

¹² AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Pallier 28. 6. 1922; ŠMÍD, M. – MANDZÁK, D. A. – HAJDINOVÁ, E.: *Svatý stolec a Československo I.*, s. 379.

¹³ AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, f. 62, Micara Gasparri-mu 1. 6. 1922, resp. f. 63, Beneš Micarovi 30. 6. 1922.

¹⁴ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Pallier 1. 8. 1922; ŠMÍD, M. – MANDZÁK, D. A. – HAJDINOVÁ, E.: *Svatý stolec a Československo I.*, s. 398; AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, f. 66, Pallier Gasparri-mu 26. 7. 1922.

¹⁵ SNA, fond Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko, kart. č. 39, prez. V/6, 1921, inv. č. 345. *Obsadenie Prešovského biskupství*; AMZV, fond Zastupitelský úřad – Vatikán, 1920–1939, karton 1, Halfar 15. 7. 1922, resp. Micara 12. 9. 1922; AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 21, f. 66, Pallier Gasparri-mu 26. 7. 1922, resp. f. 71, Micara Gasparri-mu 17. 8. 1922.

apoštolského administrátora prešovského řeckokatolického biskupství.¹⁶ Ačkoliv jmenování nového církevního správce proběhlo bez otevřeného sporu, Svatý stolec vyčkával na stanovisko československé vlády a teprve, když bylo souhlasné, jmenoval oficiálně Dionýza Njaradiho apoštolským administrátorem prešovské diecéze, byť i nadále vládě upíral právo vyslovovat se ke vhodnosti jednotlivých kandidátů na posty administrátorů s výjimkou jejich politické vhodnosti. Zde bylo současně specifické, že nový správce byl cizím státním příslušníkem.¹⁷

Mimochodem funkce apoštolského administrátora byla specifickou institucí, jíž po roce 1918 Svatý stolec s ohledem na nedořešené hranice diecézí a záležitosti duchovní správy poměrně často využíval. V osobách administrátorů tak spatřoval církevní hodnostáře, jež spravují svěřené území pouze dočasně, a to do doby, než bude vytvořena trvalá církevní správa a církevní hranice se budou shodovat se státními.¹⁸

Volba Dionýza Njaradiho za prešovského administrátora byla zpočátku hodnocena velmi pozitivně, přičemž ji podporovala i československá vláda, která usilovala o nahrazení dosavadních maďarských správců domácími. Např. *Slovenský denník* ji komentoval následovně: „Autochtónneho človeka, takého gréckokatolíckeho hodnostára skutočne nemáme, ktorý by mohol s úspechom zaujať toto biskupstvo. Medzi terajším kňazstvom vyššieho stupňa sotva sa nájde, ktorý by mohol byť zárukou po stránke národnej v tomto biskupstve. Vzhľadom však na mnohoročný silne vyvinutý nepotizmus a na rôzne také príčiny, ktoré vyplývajú z toho, že toto biskupstvo slúžilo vždy za odmenu politických zásluh v bývalom Uhorsku, ktorížto biskupovia žiadnej autority nemali ani u veriach, ani u kňazstva a ich moc sa zakladala skoro výlučne na štátnych administratívnych úradoch – je tam bezpodmienečne potrebný človek neodvislý vo všetkých ohľadoch od svojho kléru a kňazských príbuzností. Jedine takýto človek môže vnieť do tejto diecézy poriadok a povzniesť Dr. Novákom, bývalým biskupom, znehodnotenú biskupskú autoritu. Po národnej stránke sotva by mohol prísť voľakotý spomedzi terajšieho duchovenstva v úvahu.“¹⁹

¹⁶ *Cyrlometodejský biskup na Slovensku*. Slovenská politika, č. 245, 31. 10. 1922, s. 1; *Dejiny Prešovského biskupstva. Biskup Dr. Dionýz Nyáradí (1922–1927)*. Slovo, č. 27, 5. 3. 1995, s. 13.

¹⁷ PEHR, Michal – ŠEBEK, Jaroslav: *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928)*, I. Úvodní studie. Praha 2012, s. 92.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ MIHAJLOVIČ, Š.: *Dr. Njaradi a prešovský biskupský stolec*. Slovenský denník, č. 91, 22. 4. 1923, s. 1.

Osobnost Dionýza Njaradiho

Dionýz Njaradi se narodil do rolnické rodiny dne 10. října 1874 v Ruském Krstúri v Srbsku, v malé vesnici obývané Rusíny, s řeckokatolickým kostelem sv. Mikuláše, v tehdejší Báčské župě v Uhersku. Narodil se jako nejstarší z pěti dětí, přičemž měl dva bratry a dvě sestry. Gymnaziální studia, stejně jako bohosloví, absolvoval v Záhřebu, kde v roce 1898 získal doktorát z teologie. Na kněze byl vysvěcený dne 1. ledna 1899. Ve farní správě pobyl pouze krátce, protože byl již po půl roce jmenován prefektem kněžského semináře v Záhřebu, kde setrval následující tři roky. Poté působil jedenáct let jako jeho rektor, přičemž zastával též funkci řeckokatolického katechety na středních školách v Záhřebu.

Na začátku první světové války, v prosinci 1914, jej papež Benedikt XV. jmenoval titulárním biskupem abilským a současně apoštolským administrátorem *sede plena* križevcké eparchie, jež byla od poloviny 19. století součástí církevní provincie arcidiecéze Záhřeb. Na biskupa byl Dionýz Njaradi vysvěcen v Římě dne 9. ledna 1915. Po rezignaci križevckého biskupa Júlia Drohobeczkého byl v květnu 1917 potvrzen ve funkci apoštolského administrátora križevcké eparchie. Po první světové válce, v květnu 1920, byl jmenován sídelním biskupem v Križevaci v nově vzniklém Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.²⁰

Dionýz Njaradi byl potomkem řeckých katolíků, kteří se po roce 1750 vystěhovali ze Zemplína do Báčky. Symbolicky tak mohl být jeho příchod na Slovensko vnímán jako jeho návrat k rodinným kořenům. Sám se otevřeně hlásil k rusínské národnosti, a proto velmi nelibě nesl, když některé slovenské a české noviny a časopisy uváděly jeho jméno s maďarským přepisem Nyarady. Opakovaně vysvětloval, že jméno jeho otce znělo původně Miklovič, ale během maďarizace jej úřady pomaďarštily na Nyaradi. Sám apoštolský administrátor své jméno ovšem takto nikdy nepřepisoval, ale používal důsledně chorvatský přepis ve znění Njaradi.²¹

Njaradiho volba apoštolským administrátorem prešovské eparchie byla z pohledu Svatého stolce zcela promyšleným krokem, který sliboval poměry na východě republiky stabilizovat. On sám svůj hlavní cíl po příchodu do Prešova formuloval jako „velmi nesnadný, ale predsa tak krásny: priviesť do poriadku biskupstvo, aby tak cirkevny, ako aj národný život gréckokatolíckeho veriaceho ľudu sa zveľaďoval a vzkvital. Je treba, aby na východnom Slovensku

²⁰ Croatian Diocese of Križevci. In: <http://www.gcatholic.org/dioceses/diocese/kriz0.htm>.

²¹ *Nový gréckokatolícky biskup v Prešove*. Slovenský denník, č. 252, 8. 11. 1922, s. 2; *Nový gréckokatolícky biskup dr. Njaradij*. Slovenský denník, č. 248 a, 3. 11. 1922, s. 3.

konečně nastal v cirkvi gréckokatolíckej pravý mier, aby sa národ mohol vzdelávať, učiť, aby po dlhej vojne prišla zas doba práce na povznesenie mravov a duchovného života vôbec. Gréckokatolícky ľud treba čím skôr povzniesť kultúrne, dať mu školy, naučiť ho čítať, aby tým aj hospodársky sa mohol uplatniť v borbe ostatných ľudí a nebol nútený utekať z vlasti do Ameriky.“²²

V rozhovore, ktorý poskytl *Slovenskému denníku* dne 8. listopadu 1922 dále Dionýz Njaradi konstatoval, že „tomuto svojmu národu chce pomáhať najmä svojou prácou. Miluje ho, lebo sám vzišiel z prostého roľníckeho stavu. Chce dať národu to, čo sám má, chce ho učiť láske všeludskej, v prvom rade chce budiť lásku k iným národom slovanským, Čechom a Slovákom.“²³

S ohľadom na složité církevně-politické poměry na východě republiky bylo Njaradiho jmenování do Prešova akceptované jako dočasné řešení, neboť Svatý stolec jej jmenoval *pouze* apoštolským administrátorem a současně mu ponechal biskupský stolec v Křiževaci. Sám církevní hodnostář si to uvědomoval i při stanovení hlavních pastoračních úkolů, kdy mezi své priority uvedl „získat si lid, dať do poriadku administráciu diecezi, vyrovnat neblahé spory medzi kňazstvom a veriacimi, usporiadať hmotné pomery, a zvlášť starať sa o budúcu kňazskú generáciu, ktorá musí pochádzať z ľudu dedinského z podhorských drobných chudobných dedín rusínských.“²⁴

Do svého úřadu v Prešově nastoupil Dionýz Njaradi v tichosti, bez pomězních oslav, jež bývají obvykle spojované s touto událostí. Bylo to jak z důvodu, že podle vlastních slov nebyl přítelem oslav různého druhu, tak proto, že hmotný stav biskupství zůstával stále velmi bídný. I když československá vláda např. souhlasila s jeho jmenováním prešovským administrátorem, neposkytla mu dostatečné finanční prostředky, které by byly potřebné alespoň pro zabezpečení jeho příjezdu z Křiževace do Prešova. Finančně mu proto vypomohli především slovenští římskokatoličtí biskupové, jimž především ležela stabilita poměrů na východě na srdci.²⁵

Navzdory této těžkosti nadále apoštolský administrátor věřil slibům podpory ze strany československé vlády, především slovům ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, jenž deklaroval pomoc jeho biskupství; Prešov ji nicméně vnímal jako nedostatečnou. I když se Dionýz Njaradi záhy seznámil s hospodářským stavem diecéze a konstatoval, že „biskupstvo je chudobné, nemá žiadneho vlastného majetku, až na nepatrné vinice v Podkarpatskej

²² *Nový gréckokatolícky biskup v Prešove*. Slovenský denník, č. 252, 8. 11. 1922, s. 2.

²³ Tamtéž.

²⁴ MIHAJLOVIČ, Š.: *Dr. Njaradi a prešovský biskupský stolec*. Slovenský denník, č. 91, 22. 4. 1923, s. 1.

²⁵ Tamtéž.

Rusi. Učitel'ský ústav, bohoslovecký seminár aj samotná aula sú v najhroznejšom stave. Biskupstvo dokonca nemá ani toľko, aby mohlo vyplatit' svojich profesorov a učiteľov na cirkevných školách,“²⁶ finanční ťažkosti každodenní administrativy na ňej dopadaly i nadále.

Pro zlepšení situace se apoštolský administrátor pokusil prosadiť model, ktorý se jako úspešný ukázal v jeho domovské Jugoslávii, kde se vzájemnou dohodou medzi duchovenstvom a veriacimi ustálila výše naturálii a peněžních poplatků, avšak neúspěšně. Slovenské prostředí bylo odlišné.²⁷

Na jaře 1924 se osud obou řeckokatolických diecézí v Československu dostal dokonce na program jednání Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti. První dva apoštolští nunciové v Praze, bývalý Clemente Micara a nyníjší Francesco Marmaggi, navrhovali nahradit mukačevského biskupa Antala Pappa Petrem Gebejem a jmenovat Dionýza Njaradiho biskupem v Prešově. Tím by se těsněji svázal s prostředím východního Slovenska, takže by jeho post v Křiževaci mohl být přeořszen. Kongregace již dokonce zvažovala konkrétní jméno církevního hodnostáře, jenž by mohl na tento stolec usednout, a to osobnost prešovského generálního vikáře Mikuláše Russnáka.²⁸

Československá vláda však Njaradiho povýšení do funkce biskupa odmítala, poněvadž měla stále na mysli dočasnost jeho pověření; souhlas vatikánské straně proto po roce 1922 již nikdy neposkytla. Spíše se domnívala, že by republika loajální Dionýz Njaradi mohl aktivně spravovat obě řeckokatolické diecéze v Československu, a to mukačevskou i prešovskou, což však Svätý stolec pro jejich územní rozsah i jeho další povinnosti mimo území republiky odmítl.²⁹ Ale zpět do prešovské diecéze.

Dionýz Njaradi byl horlivým pastýřem, který se duchovně, kulturně, hospodářsky i sociálně snažil povznést spravovanou diecézi. Hrdě se hlásil k myšlenkám slovanské vzájemnosti, kdy zřídil v Prešově pobočku Spolku sv. Cyrila a Metoděje, jenž měl ústředí na Velehradě. V roce 1924 se společně s dalšími slovenskými, českými i zahraničními biskupy účastnil IV. unionistického

²⁶ *Nový gréckokatolícky biskup v Prešove*. Slovenský denník, č. 252, 8. 11. 1922, s. 2.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ HELAN, Pavel – ŠEBEK, Jaroslav (eds.): *Československo a Svätý stolec II/1. Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti (1919–1925)*. Výběrová edice dokumentů. Praha 2013, s. 248.

²⁹ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1923, Pallier 30. 6. 1923; ŠMÍD, Marek – HAJDINOVÁ, Eva – MANDZÁK, Daniel Atanáz (eds.): *Svätý stolec a Československo II. Edice dokumentů z let 1923–1925*. Praha 2023, s. 109.

kongresu na Velehradě. Společnou pouť řeckých katolíků zorganizoval s redemptoristou Metodem Dominikem Trčkou o dva roky později.³⁰

Zde je nutné doplnit, že na Velehradě byl během IV. unionistického kongresu v neděli 3. srpna 1924 vysvěcený na mukačevského biskupa Monsignor Peter Gebej. Hlavním konsekrátorem tohoto biskupského svěcení byl biskup Dionýz Njaradi a spolusvětiteli polští biskupové z Přemyšlu – řeckokatolický sídelní biskup Jozafát Kocylovskij a pomocný římskokatolický biskup Karol Józef Fischer.³¹

Na konci roku 1926 dokonce vydali Dionýz Njaradi s mukačevským biskupem Petrem Gebejem a nově jmenovaným prešovským administrátorem Petrem Pavlem Gojdičem společný pastýřský list věnovaný 1100. výročí narození sv. Cyrila. V listě představili nejen všeobecné informace o životě a díle Konstantina-Cyrila, ale rovněž Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje i význam velehradských poutí. Cyrilometodějské tradici měl být zasvěcený celý rok 1927, a to ve všech třech eparchiích – mukačevské, križevacké a prešovské.³²

Dionýz Njaradi jako apoštolský administrátor prešovské diecéze

Situace v prešovském biskupství však byla složitá nikoliv pouze v hmotné, ale i v duchovní oblasti. V biskupství se šířila jak protináboženská propaganda bezvěrců, často horlivých komunistů, tak pravoslavného hnutí, jímž úspěšně čelily mnohé řeholní kongregace, např. redemptoristé. Když tato agitace neustávala, vydal Dionýz Njaradi společně s ostatními biskupy Slovenska a Podkarpatské Rusi dne 26. listopadu 1924 společný pastýřský list s názvem *Duchovní správa a protikřesťanská sdružení*. I tato bezprostřední reakce biskupů přispěla k tomu, že se na Slovensku tato hnutí nerozšířila v takové míře jako např. v Čechách.

Katolíci byzantského obřadu a církevní představitelé Svatého stolce byli ve většině přesvědčeni, že československá vláda a státní úřady podporují na Podkarpatské Rusi a východním Slovensku pravoslavné hnutí právě na úkor řeckých katolíků. Ve skutečnosti se přitom nejednalo o politiku vlády jako celku, ale spíše o podporu některých politických stran, např. sociální demokracie

³⁰ CORANIČ, Jaroslav: *Z dějin gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. České Budějovice 2014, s. 228–229.

³¹ Archív gréckokatolíckeho arcibiskupstva Prešov (dále jen AGAP), fond Bežná agenda, 1924, inv. č. 440, sign. 2369; KUŠNÍR, P.: *Na Velehrade pred trištvrtstoročím*. Slovo, č. 15–16, 15. 8. 1999, s. 17.

³² *Pastyrskoje poslanie o 1100. ročnici sv. Kirilla, apostola Slavian*. Dušpastyr, č. 1, 1927, s. 6–17.

či komunistické strany. Nekonsolidované poměry na východě republiky pak podněcovaly úvahy, zdali by nebylo vhodné tady vytvořit novou diecézi z částí prešovské a mukačevské diecéze s převahou maďarského obyvatelstva. Uvažovalo se, že by se do jejího čela mohl postavit Antal Papp a správou obou zmenšených částí řeckokatolických diecézí by byl pověřen prešovský administrátor Dionýz Njaradi, jak jsme uváděli výše.³³

Citelný nedostatek kněží i vzájemné roztržky jednotlivých národnostních frakcí duchovenstva měly za následek to, že duchovenstvo nebylo jednotné. Biskup proto často organizoval setkání kléru v jednotlivých děkanátech, na nichž vysvětloval potřebu jednoty a odevzdání se kněží pro blaho svých věřících. Trval na osobní angažovanosti duchovních na kulturním, sociálním a ekonomickém životě mezi lidmi. Sám k tomu prohlásil: „*Som nevýslovne šťastný, keď vidím, že moji kňazi pracujú pre dobro veriacich s láskou a zasvätením.*“³⁴

Mezi Njaradiho v diecézi priority patřila i problematika rozvoje církevního školství. Představil více plánů, jak tento rozvoj dosáhnout. V roce 1922 vydal dokonce pastýřský list, který se školství týkal. V něm poukázal na to, že prešovské biskupství nemá potřebné finance na udržování církevních škol a internátů a zabezpečení platů šestnácti učitelů na prešovských středních školách a šesti profesorů na teologické akademii. Poněvadž i další církevní lidové školy zůstávaly několik let bez učitelů, varoval věřící, že nedostatek financí povede nejen k náboženské ngramotnosti jejich potomků, ale v budoucnu možná i k zániku rusínského národa.³⁵

K duchovnímu povznesení obyvatel mělo sloužit i vydávání různého periodického i neperiodického církevního tisku. Zasluhou Dionýza Njaradiho začal proto v Prešově vedle úředního věstníku Prešovského biskupství a církevních novin *Cerkov* a škola vycházet v roce 1923 i týdeník *Russkoje slovo* jako národní noviny rusínských řeckokatolíků. Na vydávání dalších listů, např. *Blahovistnika* či *Dušpastiera*, spolupracoval s mukačevským biskupem, přičemž poslední zmíněné periodikum se od března 1924 stalo úředním věstníkem prešovské eparchie.³⁶

³³ ŠMÍD, Marek: *Úvodní studie. Československo-vatikánské diplomatické styky v letech 1923–1925*. In: ŠMÍD, Marek – HAJDINOVÁ, Eva – MANDZÁK, Daniel Atanáz (eds.): *Svatý stolec a Československo II. Edice dokumentů z let 1923–1925*. Praha 2023, s. 23–24.

³⁴ PEKAR, Athanasius: *Historic background of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968, s. 49.

³⁵ „*Virniki eparchii prjaševskoj! Spasimo naši internaty v Prjašivi! Spasimo našu molodež!*“ AGAP, fond Vária, inv. č. 1275, r. 1910–1924.

³⁶ AGAP, fond Bežná agenda, Spisy, inv. č. 439, r. 1923, sign. 1817; *Dušpastier oficiálnym orgánom našej eparchie*. *Cerkov i škola*, č. 2, 1. 2. 1924, s. 1–2.

Záslouhou apoštolského administrátora vyšel tiskem i Katechismus, a to jak pro rusínské věřící prešovského biskupství, tak pro chorvatské věřící křiževackého biskupství. Sám správce prešovské diecéze šel v duchovní tvorbě příkladem, kdy sepsal modlitební knihu *Hospodu pomolimsja*, vydal množství náboženských brožur a zpracoval život východního světce sv. Josafata z přelomu 16. a 17. století.³⁷ Rovněž jeho přičiněním byl v roce 1924 založen *Spolek kněží prešovského řeckokatolického biskupství*, jenž usiloval mimo jiné o povznesení duchovního života jeho členů a sociální a materiální ochranu kněží.³⁸

Ve snaze dále šířit a propagovat cyrilometodějskou úctu vydal Dionýz Njaradi na konci roku 1926 společně s mukačevským biskupem Petrem Gebejem a nově jmenovaným prešovským administrátorem Pavlem Petrem Gojdičem společný pastýřský list věnovaný 1100. výročí narození sv. Cyrila. V listě kromě všeobecných informací o životě a díle Konstantina-Cyrila biskupové představili Apoštolát sv. Cyrila a Metoda, a taktéž zdůraznili význam velehradských poutí.³⁹

Správce prešovské diecéze byl aktivní i mimo své dvě eparchie. Ve dnech 20. až 24. června 1926 se např. zúčastnil XXVIII. eucharistického kongresu v Chicagu ve Spojených státech amerických, kam cestoval společně s dalšími slovenskými a českými biskupy.⁴⁰

Navzdory permanentním finančním těžkostem, s nimiž biskupství po celou dobu zápasilo, se Dionýz Njaradi v letech 1924–1925 pustil do rekonstrukce katedrálního chrámu svatého Jana Křtitele v Prešově i biskupské knihovny, kterou svěřil domácímu prešovskému staviteli Jozefu Paczeltovi. Již v roce 1924 byly částečně obnoveny figurální malby, vyměněna poškozená dřevěná okna, doplněny kamenné součástky a začalo se s výměnou plechu sedlové střechy za tašky.⁴¹

Protože však byla státní subvence nízká, žádal biskupský úřad opakovaně ministerstvo o další podporu, nicméně všechny žádosti byly zamítnuté. Z toho důvodu nemohly stavební práce pokračovat požadovaným tempem, čímž se

³⁷ HRIVNÁK, Samuel: *Gréckokatolícke biskupstvo Prešov (1323)1821–1950*. Prešov 1968, s. 52.

³⁸ Úřední název Spolku zněl *Spolok kňazov Prešovskej gréckokatolíckej Bohospasiteľnej Diecezi k počesti Ježiša Christa v najsvätejšej oltárnej sviatosti, pod ochranou Pannej Marie, poľažme sv. Athanáza*. Ačkoliv byly stanovy spolku přijaté dne 5. února 1924, spolek byl schválený Ministerstvem s plnou mocí pro správu Slovenska teprve 18. června 1925.

³⁹ *Pastyrskoje poslanie o 1100. ročnici sv. Kirilla, apostola Slavian*. Dušpastyr, č. 1, 1927, s. 6–17.

⁴⁰ XXVIII. *Eucharističnyj kongres v Čikago*. Dušpastyr, č. 7, 1926, s. 396–397.

⁴¹ SABOLOVÁ, Tatiana: *História katedrály sv. Jána Krstiteľa v Prešove*. Prešov 1997, s. 43 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

neúměrně prodlužoval čas realizace a náklady rostly. V opravách se poté pokračovalo až do konce 20. let.⁴²

V květnu 1925 byl Prešov dokonce svědkem krátké návštěvy apoštolského nuncia Francesca Marmaggiho. Ten do města přicestoval po účasti na pohřbu biskupa Augustina Fischera-Colbrieho v Košicích. Jeho návštěvu provázela značný zájem jak řeckokatolického kléru, tak obyvatel města. Apoštolský nuncius zahájil svoji návštěvu města v řeckokatolické katedrále sv. Jana Křtitele, která nyní procházela rozsáhlou rekonstrukcí. Po požehnání věřícím se Francesco Marmaggi přesunul do římskokatolické konkatedrály sv. Mikuláše, kde k přítomným promluvil latinsky. Ze sv. Mikuláše se odebral ke krátké návštěvě kláštera Anglických panen. Jak jsme dobovým tiskem informováni, nunciovy proslovy byly pro místní věřící tlumočeny do slovenštiny a maďarštiny. Večer 22. května, po dvouhodinovém pobytu v Prešově, se apoštolský nuncius vrátil do Košic, kde přenocoval.⁴³

Systematickou prací Dionýza Njaradiho se komplikované poměry v biskupství podařilo alespoň částečně znormalizovat, přičemž se podařilo zastavit i šíření pravoslavného náboženství na východě republiky. Ne však všichni byli s jeho mnohovrstevnou činností spokojeni, naopak začaly v průběhu jeho působení sít kritické hlasy. Ty přicházely jak ze strany domácího duchovenstva, tak ze strany státních a samosprávných orgánů. Řeckokatolické duchovenstvo bylo nejednotné a rozdělené do několika národnostních (jazykových) frakcí; biskup přitom nejvíc podporoval maloruský (ukrajinský) směr.

Nejvíce kritické byly pochopitelně státní orgány, jež mu vyčítaly, že si za spolupracovníky mnohokrát vybíral ty, kteří před rokem 1919 kooperovali s biskupem Štefanem Novákem, a tím pádem více či méně participovali na maďarizaci řeckých katolíků. Vícekrát mu bylo rovněž vyčítáno i to, že nebyl československým státním občanem, i když tento fakt byl paradoxně při jeho jmenování prešovským administrátorem v roce 1922 považován spíše za pozitivum.⁴⁴

Sílicí hlasy, vedené zejména ze strany státních orgánů, mu stále více vyčítaly i jeho proukrajinskou orientaci. Vinily jej, že se obklopol nevhodnými lidmi,

⁴² Viz např. zamítnutí státní subvence Státním referátem na ochranu památek na Slovensku na opravu katedrálního chrámu ze dne 15. července 1926, AGAP, fond Správa biskupského majetku, r. 1925, inv. č. 1258, sign. 191; ŠTURÁK, Peter: *Katedrálny chrám svätého Jána Krstiteľa a biskupská rezidencia v Prešove*. In: ŠTURÁK, Peter – PETRÍK, Lubomír – CORANIČ, Jaroslav a kol. (eds.): *História katedrálného chrámu svätého Jána Krstiteľa a biskupskej rezidencie v Prešove*. Prešov 2007, s. 37.

⁴³ ŠMÍD, Marek: *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*. Brno 2005, s. 328.

⁴⁴ CORANIČ, J.: *Z dejín gréckokatolíckej cirkvi*, s. 230.

kteří škodili novému československému státu. Jednalo se především o někdejší spolupracovníky biskupa Štefana Nováka, a to kanovníky prešovské kapituly Emanuela Biharyho, Jána Korotnokého, Zena Kovalického a člena biskupské konzistoře Štefana Gojdiče.⁴⁵

Celá věc došla dokonce tak daleko, že se Dionýz Njaradi dostal pod drobnohled policie, která důkladně monitorovala jeho činnost. Správce policejního komisařství v Prešove, který podával zprávu Krajinskému úřadu v Bratislavě s názvem *Východné Slovensko a „Priaševská Rus“*, zhodnotil osobu a působení Dionýza Njaradiho v prešovské diecézi mimo jiné následovně: „Viac než 4ročné pôsobenia dra Njaradiho v prešovskej eparchii neprinieslo očakávaného výsledku. Pomaďarčené kňazstvo ho považovalo za votrelca a jeho rozkazy vôbec nerešpektovalo, takže nakoniec zavládla úplná anarchia... Dra Njaradiho podporovalo len asi 25 kňazov, ale i títo boli väčšinou umiestnení v Prešove, keďže ich farnosti sa nachádzali na okolí.“

Zpráva pokračovala v kritickém duchu následovně: „Dr. Njaradi nebol Rusínom, a preto rusínskeho patriotizmu vôbec nepoznal. Podporoval od začiatku smer ukrajinský a brojil proti všetkému čo bolo veľkoruské, lebo sa obával pravoslavia. Bol oddaným služobníkom Ríma a úprimným priateľom metropolitu Šeptického. On vymenoval 35 Petljúrovcov za cirkevných učiteľov na východnom Slovensku a niekoľko farárov z Galície, na pohraničných farách.“

Zpráva se vyslovovala rovněž ke konci jeho episkopátu: „Keď sa Svätá Stolica o neudržateľnosti pomerov v prešovskej eparchii dozvedela, vyzvala dra Njaradiho, aby podal návrh na vymenovanie nového biskupa. Njaradi sa však tuná dobre cítil a veľmi rád by bol zmenil Križevác za Prešov. Z toho dôvodu navrhoval Rímu vždy takých kandidátov, ktorí pri zaplnení biskupského úradu nemohli prísť do úvahy. Až konečne po dlhom preťahovaní Rím prijal návrh dra Njaradiho a vo februári 1927 vymenoval Pavla Petra Gojdiča, kňaza radu sv. Vasilu Veľkého z Užhorodu za biskupa ,in partibus infidelium‘ a poveril ho administrovaním eparchie prešovskej.“⁴⁶

Ani tyto kritiky nevedly k tomu, že by Svatý stolec ztratil důvěru v Dionýza Njaradiho a toužil jeho působení ukončit. Když ve své závěrečné zprávě v létě 1923 hodnotil stav prešovské diecéze a jejího správce, neváhal apoštolský nuncius Clemente Micara uvést, že „Mons. Njaradi je rozhodně prořímského

⁴⁵ Tamtéž, s. 235.

⁴⁶ Štátny archív v Prešove, fond Odbočka Ústrednej štátnej bezpečnosti pri policajnom riaditeľstve v Prešove, inv. č. 1477, signatura 5, s. 22.

smýšlení a slouží církvi s velkým apoštolským zápalom. Tyto skutečnosti jsou ale Vaši Eminenci již známy.“⁴⁷

V letech 1923 a 1925 vykonával apoštolský administrátor Dionýz Njaradi opakovaně návštěvu papeže Pia XI. ve Věčném městě. Poprvé byl hlavou katolické církve přijat dne 9. července 1923 a podruhé 6. června 1925. Československá legace u Svatého stolce si stěžovala, že ji ani během jednoho ze svých pobytů nenavštívil, byl však viděn na jugoslávské ambasádě. Československý vyslanec u Svatého stolce Václav Pallier podrobnosti o Njaradiho slyšení u římské kurie nezjistil, neboť státní sekretář Pietro Gasparri zůstal příliš diskrétní, když československému zástupci sdělil, že Dionýz Njaradi „jest velmi vážným a dobrým biskupem.“⁴⁸

Ukončení působení Dionýza Njaradiho jako administrátora prešovské diecéze

Stav, kdy Dionýz Njaradi věnoval pozornost dvěma diecézím, byl trvale neudržitelný, což si uvědomoval zejména on sám, když trávil část roku v Prešově a část v Křiževaci. Pro tento nevyhovující stav se v roce 1926 rozhodl požádat Svatý stolec o povolení odejít z Prešova a věnovat se plně církevním poměrům v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Ještě před podáním žádosti našel apoštolský administrátor vhodného kandidáta na tento úřad v osobě kněze Pavla Petra Gojdiče, za něhož se zasazoval i v Římě.⁴⁹

Kongregace pro východní církve nakonec jeho žádosti o odstoupení vyhověla, což mu oznámila dekretem dne 14. září 1926. V něm mu kromě jiného vysvětlila důvody nezbytnosti jmenování nového prešovského apoštolského administrátora, kterým se skutečně stal avizovaný basiliánský řeholník Pavol Peter Gojdič.⁵⁰ Současně Kongregace stanovila, aby Dionýz Njaradi zůstal v Prešově až do doby, kdy nově jmenovaný administrátor převezme vedení biskupství. Slavnostní instalace nového apoštolského administrátora proběhla

⁴⁷ ŠMÍD, M.: *Apoštolský nuncius*, s. 461.

⁴⁸ ŠMÍD, M. – HAJDINOVÁ, E. – MANDZÁK, D. A.: *Svatý stolec a Československo II.*, s. 231; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1924, Pallier 30. 6. 1924.

⁴⁹ AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 81, f. 24, Arata Gasparrimu 26. 11. 1926, resp. f. 37, Arata Gasparrimu 3. 2. 1927.

⁵⁰ O. Pavel Gojdič, ČSVV. Dušpastyr, č. 8, 1926, s. 453.

v neděli 20. února 1927 v katedrále sv. Jana Křtitele za přítomnosti Dionýza Njaradiho.⁵¹

Ještě předtím, dne 10. září 1926, se administrátor prešovské diecéze rozloučil s věřícím lidem ve svém pastýřském listu, v němž se jim současně omluvil, že pro ně dosud vykonal pouze málo. Prorockým hlasem je povzbudil v řeckokatolické víře, od níž je nesmí odtrhnout žádný svod. Prešov definitivně opustil dne 22. února 1927, jak o tom informoval eparchiální tiskový orgán *Dušpastyr* ve svém březnovém čísle, a vrátil se do Jugoslávie, kde se plně soustředil na svoji činnost křiževackého biskupa, kterou zastával od roku 1920.⁵²

Poměry na východě Československa sledoval Dionýz Njaradi ovšem i nadále. Jsme informováni, že s radostí přijal vznik autonomní vlády Podkarpatské Rusi v čele s Augustinem Vološinem na podzim 1938. Jeho radost trvala však pouze krátce, protože již v březnu následujícího roku obsadila území Podkarpatské Rusi maďarská vojska, jež Dionýza Njaradiho, krátce předtím jmenovaného apoštolským administrátorem Podkarpatské Rusi, deportovala do Budapešti, kde jej umístila do domácího vězení. Na nátlak Svatého stolce byl propuštěn a vrátil se do Křiževace. Zemřel v Mrzлом Poli v Jugoslávii v dubnu 1940 během vizitace farnosti; pohřben je v Ruském Krstúri v Srbsku.⁵³

Závěr

Slovenské katolické prostředí představovalo v mnoha aspektech v novém československém státě po roce 1918 značné specifikum. Pro československou vládu reprezentovalo klíčovou oblast, jež byla *mostem* mezi Prahou a místním obyvatelstvem. Proto pro ni byla situace katolické církve, a tedy především obsazování biskupských stolců, důležitou otázkou stability východu a zrcadlem jeho loajality k centru.

Situace byla významná tím spíše, že katolická církevní hierarchie měla pro své mimořádné postavení tradičně značný vliv na dění v zemi. Byla současně tou privilegovanou vrstvou, jež udržovala četné kontakty se zahraničím. Její postavení v Prešově bylo pro pražské ustředí klíčem nejen k východnímu Slovensku, ale rovněž k nedávno připojené Podkarpatské Rusi.

⁵¹ AGAP, Bežná agenda, Spisy, r. 1927, inv. č. 443, sign. 911; *Eparchia Prjaševska. Prepodobnomu sviaščestvu i vsim virnikam eparchii Prjaševskoj blagodat' i mir!* *Dušpastyr*, č. 8, 1926, s. 441; Nový grécko-katolický biskup v Prešove. Slovák, 20. februára 1927, č. 41, s. 4; POTAŠ, Marián: *Dar lásky, spomienky na biskupa Pavla Gojdiča*, OSBM. Prešov 1999, s. 58.

⁵² *Prjašev toržestvoval 19. fevrala...* *Dušpastyr*, č. 3, 1927, s. 164.

⁵³ *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Fragopolitanae... pro anno 1948*. Prešov 1948, s. 19.

Osobnost apoštolského administrátora Dionýza Njaradiho, jež ve 20. letech stabilizovala poměry v prešovské diecézi, patří mezi výrazné osobnosti katolické církve 20. století. S důrazem na jeho působení na východním Slovensku po první světové válce jej vnímáme jako muže církve, který neváhal vstoupit rovněž do kulturních, hospodářských, sociálních a společenských poměrů diecéze, jejímž pastorem se stal. Jeho volba byla současně přijatelným řešením jak pro církevní, tak státní autority, které se na něm shodly během léta a podzimu 1922.

Njaradiho působení ve 20. letech lze vnímat převážně pozitivně, kdy apoštolský administrátor jako horlivý pastýř povznesl spravovanou diecézi. V souladu s vůlí (česko)slovenských biskupů a ve shodě s cyrilometodějskou tradicí zastavil protikřesťanskou agitaci, konsolidoval a obnovil církevní strukturu, organizoval setkávání kléru, přispíval k rozvoji církevního školství a podporoval nárůst kvantity i kvality katolického tisku, byť se současně objevovaly hlasy vinící jej z přílišné podpory maloruského (ukrajinského) směru či dokonce maďarofilství.

Jeho odchod z Prešova v roce 1927 byl přirozeným krokem ukončení toho provizoria, ostatně Dionýz Njaradi nebyl nikdy oficiálně jmenován prešovským biskupem, ale pouze pověřen správou diecéze jako apoštolský administrátor. Sám o ukončení svého působení Svatý stolec požádal, aby se mohl plně věnovat povinnostem ve své druhé diecézi, v Křiževaci. Ještě před svým odchodem z Prešova však místní církvi zajistil kvalifikovaného nástupce v osobě basiliana Pavla Petra Gojdiče, který byl již v září 1926 jmenován apoštolským administrátorem prešovské diecéze a v březnu následujícího roku vysvěcen v Římě na biskupa.

Summary

The study deals with the personality of the Greek-Catholic Apostolic Administrator in Prešov Dionýz Njaradi in 1922–1927. In the context of political-religious conditions, it analyzes his personality in the reflection of Church dignitaries and Czechoslovak-Vatikan relations which interprets in the milieu of Slovak Catholicism in the Church history of Czechoslovakia of the 1920s. Njaradi's activities in the 1920s can be perceived mainly positively. In accordance with the will of Slovak bishops and in accordance with the Cyril and Methodius tradition he stopped anti-Christian agitation, consolidated and renewed the Church structure, organized the clergy meeting, contributed to the development of Church education, and supported the increase in the quantity

and quality of the Catholic press even if voices culminating him out of excessive support of the Malorussian (Ukrainian) direction or even Hungarianism. The text is primarily based on the funds of Vatican archives which it confronts with the sources of other archives and literature, especially of Slovak origin. Because it is a topic in Czech and Slovak historiography so far unprocessed the source base prevails whose potential will certainly be used in the future for a wider analysis of the attitudes of Slovak bishops in Czechoslovakia after 1918.

Key words: eparchy of Prešov; Catholic Church; Holy See; Church history; Czechoslovakia

Klíčová slova: Prešovská eparchie; katolická církev; Svatý stolec; církevní dějiny; Československo

doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.
Katedra společenských věd
Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Jeronýmová 10, 371 15 České Budějovice
e-mail: msmid@pf.jcu.cz

doc. PhDr. Jaroslav Coranič, Ph.D.
Greek-Catholic Theological Faculty of University of Prešov
Ul. 17. novembra 15
080 01 Prešov
Slovak Republic
e-mail: jaroslav.coranic@unipo.sk